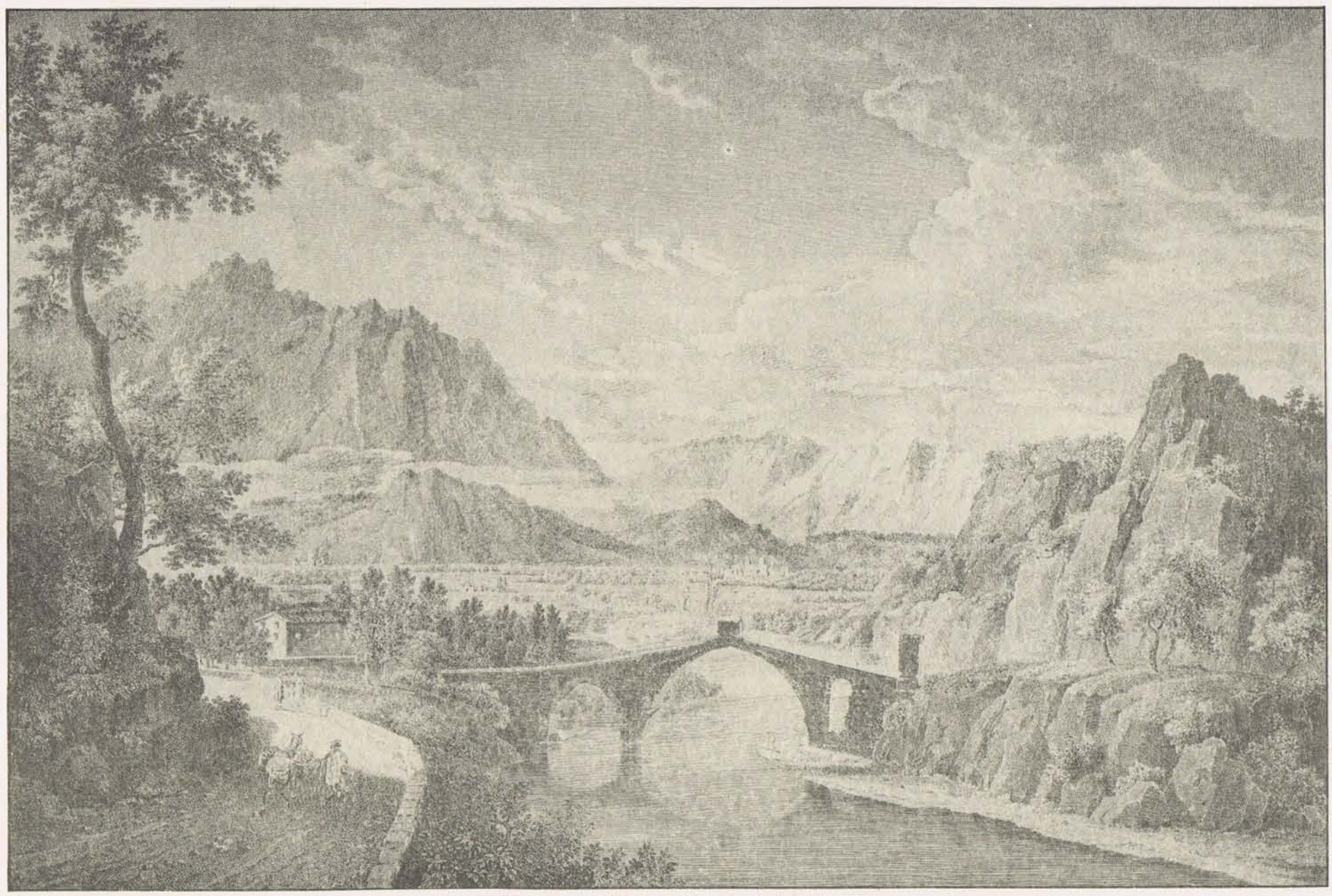

Voyage Pittoresque et Historique. Alexandre de Laborde. 1806.

PONT DEL DIABLE

VIIè CENTENARI DE L'OBRA GÒTICA
1283·1983

1983

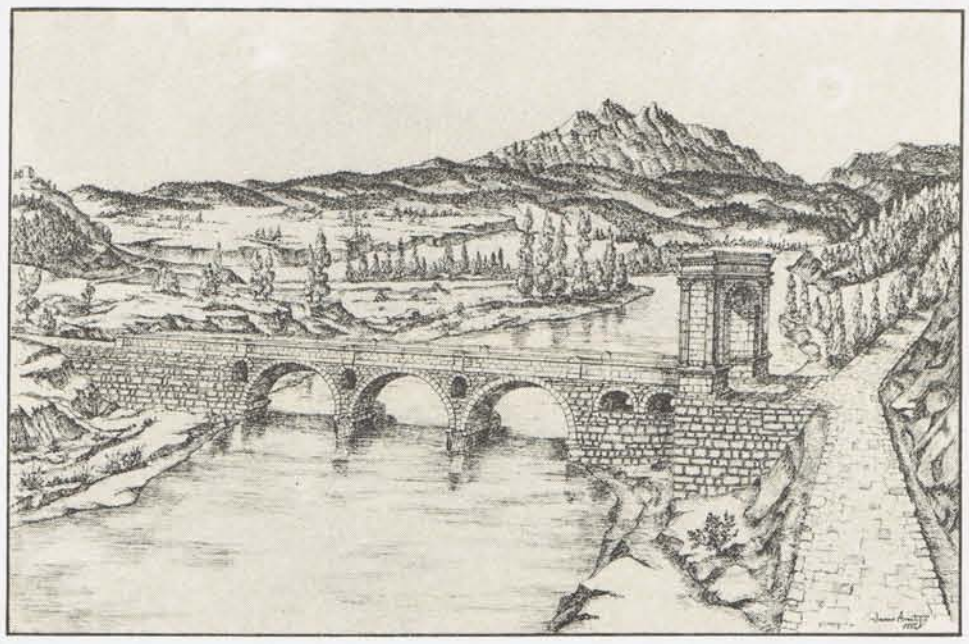

Edita: Grup d'Estudis Martorellencs (filial del C.E.C. del Baix Llobregat). Col·laboren en la present edició: Jaume Amat, Josep Arús, Isidre Clopas (Presentació), Ferran Balanza, Alfred Mauri, Jordi Morera. Francesc Querol, Miquel Vives i Ajuntament de Martorell. Imprimeix Gràfiques Torres, Castellbisbal.

D. L. B. 42.992 - 1982

Dibuix idealitzat del que podia ser el pont romà.

El Pont del Diable de Martorell en la història

En el discurs de la romanització de les terres del Llobregat foren construïdes algunes vies de comunicació a fi de tenir sotmeses i vigilades les noves colònies agrícoles establertes pels romans; la més important d'aquestes vies fou la denominada via Augusta que, procedent de Roma, travessava els Pirineus i seguia per Girona, Barcelona i Tarragona, erigida, aleshores, en capitalitat de provincia de l'imperi romà.

Aquesta via, al passar per Martorell, aprofitava l'estret pas del Congost per on passa el riu Llobregat o Rubricados dels romans. En la part més estreta de l'esmentat pas les legions romanes aixecaren un monumental pont; aquesta magnífica i sòlida obra, com moltes altres obres públiques romanes, no és documentada. Segons els vestigis existents sembla datada dels segles I o II d.C.

Vestigis importants de l'antic pont romà són els cap-ponts damunt els quals, a una i altra banda, suporten el pont gòtic actual. Una bella mostra de l'arquitectura romana és, també, el monumental arc commemoratiu que dóna entrada al pont; d'aquest arc, per haver estat destruïdes les inscripcions, hom ignora l'origen i l'acostumada dedicació. Pels basaments, bastant ben conservats, fragments de columnes i belles motllures, podem afirmar que l'arc de Martorell pertany al mateix període i ordre arquitectònic de l'arc de Berà de Tarragona. No obstant això, els seus elements decoratius són més modestos: una sola columna coríntia amb baix relleu i a cada costat de la gran arcada sostenien l'enteulament ornamental amb la cornisa de clàssiques motllures.

El gran viatger Alexandre de Laborde, prestigiós historiador dels monuments del Principat, en el seu «Voyage Pittoresque et historique de l'Espagne», obra de la qual diversos volums aparegueren a Paris per fascicles en el decurs dels anys 1806 a 1820, suposa que eren dos els arcs commemoratius existents i disposats als extrems del pont romà de Martorell. Aquesta solució dels dos arcs és constant en els ponts romans i avui, encara, es conserven alguns bells exemplars com els dos arcs decoratius existents en el pont de Saint Chamas, entre Aix i Arles (França).

No obstant això, es indubtable que el pont de Martorell sols tenia un arc commemoratiu a la seva entrada. En les excavacions portades a terme l'any 1965, al cap-pont tocant el carrer de Sant Bartomeu, amb l'enderrocament d'una casa, varen aparèixer uns carreus romans de mides diverses, corresponents a un pont dels primers temps de la conquesta i romanització de les terres del Baix Llobregat; alguns d'aquests carreus encoixinats són un clar testimoni d'una obra militar amb les marques legionàries L.VI i L.VII, denominada legió Victrix en temps d'August, corresponents a les legions que treballaren en aquest primer pont romà. El cap-pont corresponent a l'arc commemoratiu romà és de carreus bastant uniformes i són d'una època més tardana. Encara que més tardà és l'esmentat arc commemoratiu d'entrada al pont. Els seus carreus en els angles sortints no van lligats amb el cap-pont que li serveix de peu; testimonien que és una obra més tardana.

Atenent-nos a les característiques dels ponts romans existents a Mèrida, Alcàntara, Badajoz i molts d'altres, el pont romà de Martorell constava de tres arcades de mig punt. En Jaume Amat ens ofereix la reconstrucció ideal d'aquest pont en un encertat dibuix a ploma.

Caigut aquest pont romà en una de les revingudes del Llobregat l'any 1143, sols restaren en peu els cap-ponts, una de les pilastres i l'arc commemoratiu d'entrada.

La construcció del pont gòtic

Fins un segle després no fou reconstruït el pont. Documentalment sabem que l'any 1283 el rei Pere III ordenà que estiguessin sota reial salvaguarda els obrers i els recaptadors d'almoines per la reconstrucció del pont. Les obres duraren bastants anys; tant que, el 24 de juliol de 1289 encara els obrers hi treballaven a les ordres de l'arquitecte Bernat Selles al qui suposem autor de la monumental obra.

El pont, admirable pel seu atreviment constructiu, fou edificat aprofitant els cap-ponts romans. També hom destrui la part alta de l'arc commemoratiu romà per a emprar els carreus per l'obra gòtica. Avui encara adossats al basament de l'arcada gòtica hi figuren relleus de columnes estriades de l'arc commemoratiu. Aquest pont, admirable per llurs proporcions gegantines de les arcades, era format per un arc major de 21 metres d'alçada per 43 metres d'amplada; un altre arc, també gòtic, més petit a la banda de la vila i a un altre arc de mig punt sota el gran commemoratiu romà del que hem fet història. Per les proporcions de les arcades aquest pont resulta el més alt i atrevit dels construïts als Països Catalans durant el període de l'art gòtic, havent aguantat, durant segles, les revingudes del riu sense desperfectes importants.

A l'Edat Mitjana el pont que historiem s'anomenava pont de Sant Bartomeu, nom pres d'una ermita propera veïna a l'antiga caserna de cavalleria. L'esmentada ermita fou enderrocada l'any 1830 i en el seu solar fou edificat l'escorxador municipàl.

Al segle XVI i més concretament a l'any 1641, amb motiu de la Guerra dels Segadors, Martorell fou escenari de lluites sagnants i el Pont del Diable —punt de resistència de les tropes catalanes a les ordres de Francesc de Tamarit— sofrí en la seva estructura desperfectes considerables. El gravat que oferim correspon a la segona meitat del segle XVII constitueix un valuós document gràfic per a constatar l'estat ruinós del pont.

La restauració del Pont del Diable al segle XVIII

A la segona meitat del segle XVIII el pont en ruïnes fou motiu de preocupació de l'enginyer militar Joan Martin Zermeño que, pressentint el seu enderrocament gestionà al govern una subvenció per a restaurar el pont, la qual fou concedida pel monarca, aleshores regnant, Carles III. Aquestes obres foren realitzades amb carreus de pedra roja que contrasta pel seu color amb els carreus característics de l'obra romana i gòtica. Acabades les obres fou col·locada una làpida que atribui la construcció del pont romà al cabdill cartaginès Hannibal; avui els moderns estudis arqueològics desmenteixen aquesta història de l'esmentada làpida.

A l'any 1928 l'arquitecte-director del Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació, Jeroni Martorell féu restaurar acuradament l'arc commemoratiu romà. Uns anys després, 1933, el mateix Servei, dirigit per l'arquitecte senyor Martorell féu desenterrar les bases de l'arc romà, recobrant, amb aquesta restauració, les característiques clàssiques del bell monument.

La reconstrucció de la monumental arcada gòtica

El Pont del Diable, de llarga i accidentada història, va sofrir la voladura de la seva gran arcada central el dia 24 de gener de l'any 1939, a les acaballes de la sagnant guerra civil.

El dia 23 d'abril de 1961 fou una data històrica pel pont del Diable; en el ple de la Diputació de Barcelona, presidit pel marquès de Castell-Florite, fou aprovat el projecte de reconstrucció de la gran arcada amb un pressupost de 2.886.535,86 pessetes.

El dia 20 d'abril la important empresa local Fills d'Antoni Parellada començà les obres de reconstrucció, dirigides per l'arquitecte-director del Servei de Conservació i Catalogació de Monuments senyor Camil Pallas i Arisa. L'esmentada obra fou acabada el 3 de juliol de 1962.

Com a punt final destacarem que amb aquesta important reconstrucció hom recobrà un important monument arquitectònic que, junt al seu valor històric i artístic, s'uneix la gràcia i simpatia de les llegendes que envolten els orígens de l'universalment conegut Pont del Diable de Martorell.

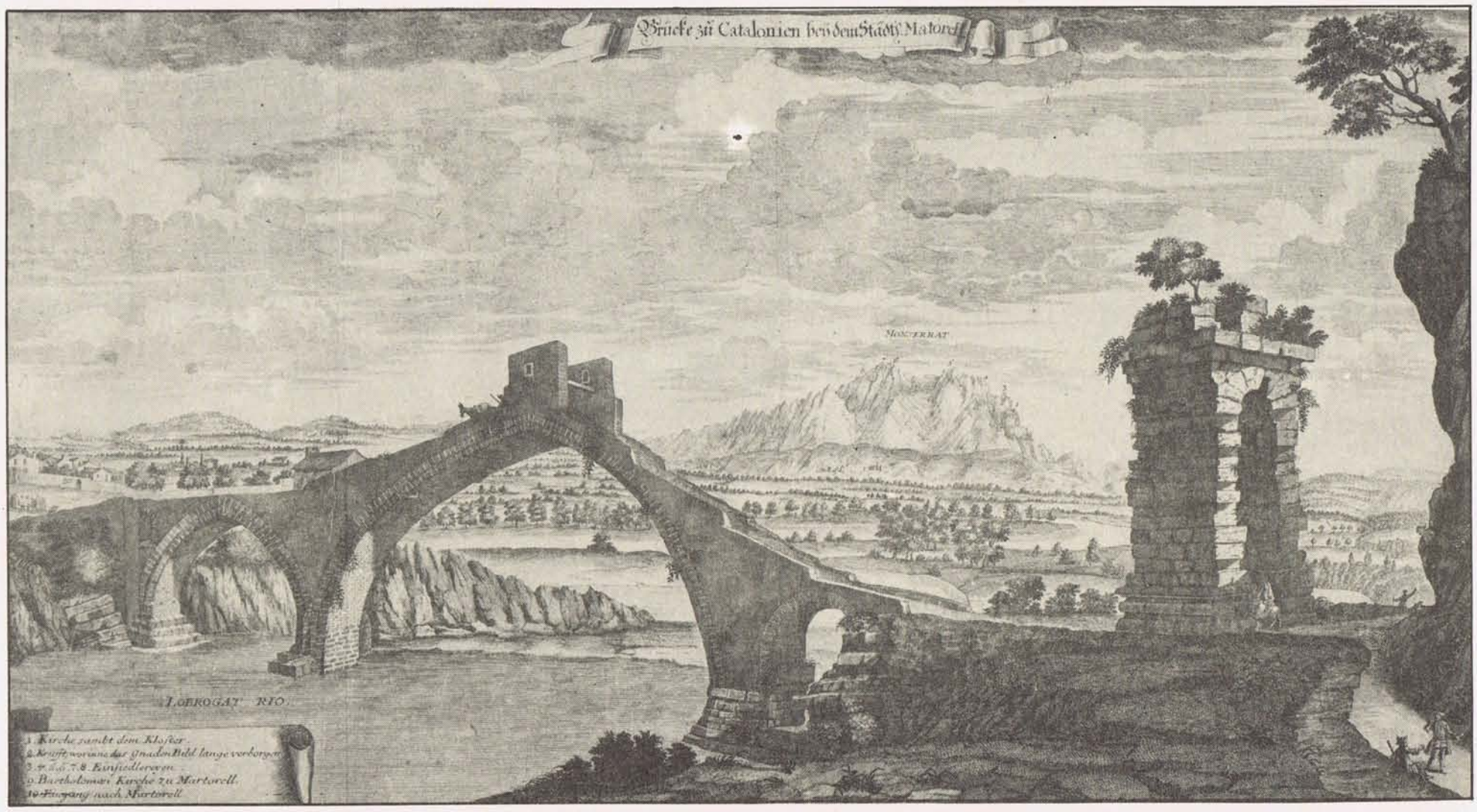

GENER

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.
St. Manuel	St. Basili	Sta. Genoveva	St. Títus	Sta. Amèlia	Ep. del Senyor	St. Raimon de P.	St. Apol·linar	Bap. de Jesús	St. Gregori	St. Higini	St. Arcadi	St. Hilari	St. Félix de N.	St. Pau	St. Marcel	St. Antoni Ab.	Sta. Prisca	St. Màrius	St. Sebastià	Sta. Agnès	St. Vicenç	St. Ildefons	St. Francesc de S.	Conv. de St. Pau	Sts. Timoteu i Títus	Sta. Angela de M.	St. Tomàs d'A.	St. Pere N.	St. Hipòlit	St. Joan Bosco

FEBRER

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.
St. Cecili	P. del Senyor (Candelera)	St. Blai	St. Andreu C.	Sta Àgata	St. Pau M.	St. Ricard	St. Jeroni	St. Alexandre	Sta. Escolàstica (Dijous Gras)	V. de Lurdes	Sta. Eulàlia	St. Benigne	St. Valentí	Sta. Georgia	de Cendra	St. Ròmul	St. Simeó	St. Conrad	St. Nemesi	St. Pere Damià	Càt. de St. Pere	St. Policarp	St. Modest	St. Cesari	St. Néstor	St. Leandre	St. Romà

GEN 6 Quart minvant · 14 Lluna nova · 22 Quart creixent · 28 Lluna plena

FEB 4 Quart minvant · 13 Lluna nova · 20 Quart creixent · 27 Lluna plena

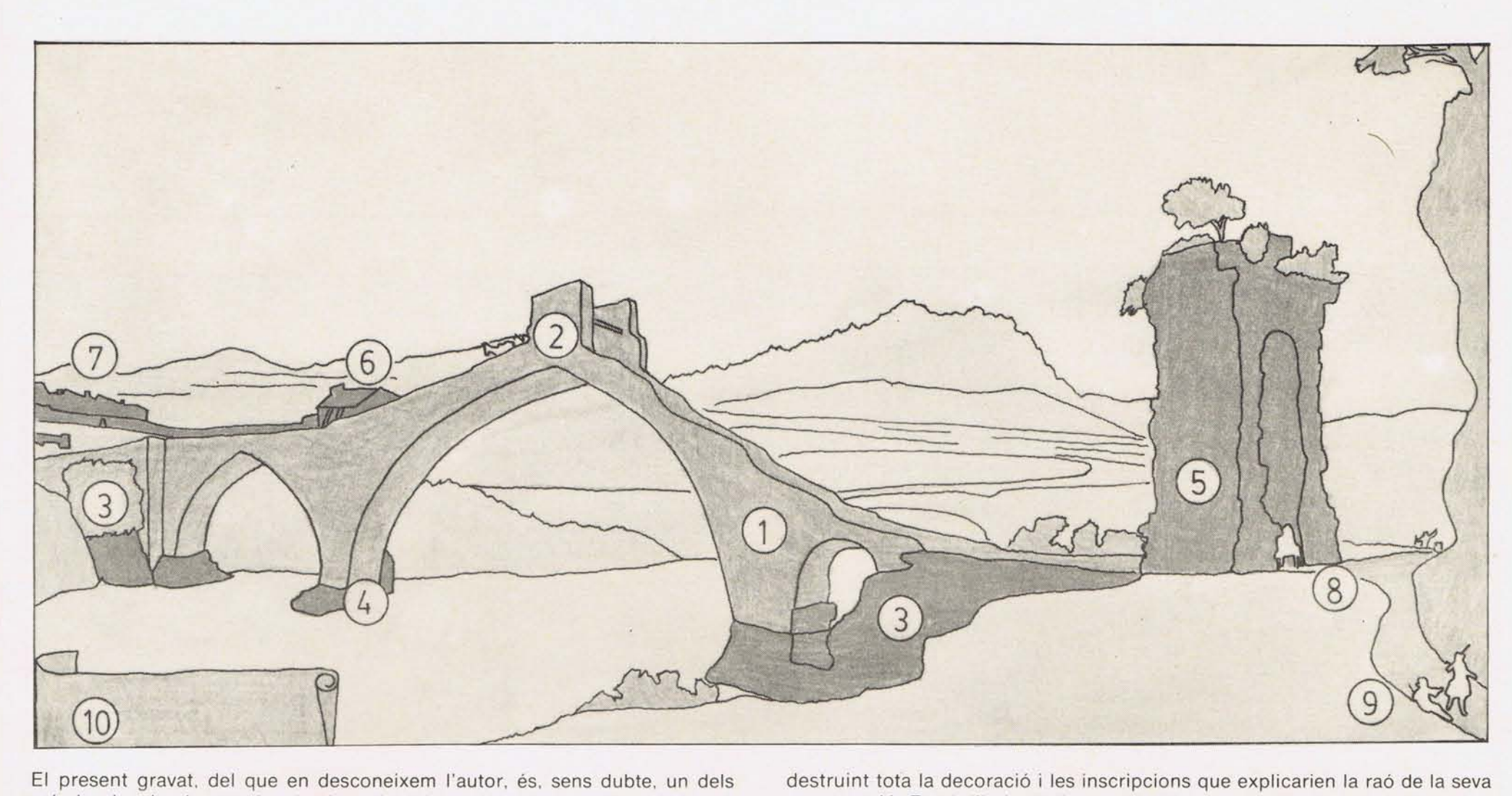

El present gravat, del que en desconeixem l'autor, és, sens dubte, un dels més bonics, i, a la vegada, el més antic dels que coneixem sobre el Pont del Diable (No és posterior al segle XVII). El pont que es representa (1) té una inclinació de les vessants molt superior a l'actual: es l'estructura original del pont bastit el 1283. El reforç de l'arc central (2) és desproveït de teulada que, igual que l'aixecament de les baranes, no es farà fins a 1768. Al construir el pont gòtic, aquest s'assentà sobre les restes del romà, del que en aquells moments es conservaven, segons sembla, els dos extrems (3), un pilar dins del riu (4) i l'arc de triomf (5). D'aquest foren arrencats en aquest moment tots els carreus de la part superior per aprofitar-los en l'obra gòtica, destruint tota la decoració i les inscripcions que explicarien la raó de la seva construcció. En el dibuix de l'arc es detallen les restes de decoració que varen deixar-se a la part baixa i que encara avui es poden veure. A l'esquerra (6) es veu la capella de St. Bartomeu, a la que ens referirem al comentar altres gravats, i, una mica més a l'esquerra, unes cases representant Martorell (7). A l'entrada del pont (8) conflueixen dos camins; un, seguint el traç de la via romana (9). En un requadre inferior, a l'esquerra (10) i per medi d'uns números, s'assenyalen una sèrie de punts a la muntanya de Montserrat, la capella de St. Bartomeu i la vila de Martorell. El text és redactat en alemany.

La llegenda del Pont del Diable

Al contrari del que pot semblar a molts martorellencs, no hi ha una sola versió de la llegenda del Pont del Diable. N'oferim aquí cinc de diferents, que han estat recollides en diverses publicacions, bé fent referència a un recull de tradició oral o bé com a reelaboració literària a partir de les versions populars.

La llegenda del Pont del Diable ha donat peu, fins i tot, a l'edició d'un còmic, cap a 1955. Com que la nostra pretensió és simplement la de donar a conèixer aquestes diferents versions, ens hem limitat a reproduir-les, en alguns casos sintetitzant-les o traduint-les al català, sense entrar en el seu estudi ni comparació, tasca que esdevé lenta i dificultosa, si bé molt interessant.

Indiquem a continuació l'origen de les versions que recollim:

Joan Amades: «Tradicions Penedesenques. *El Pont del Diable i el menhir de Palausolitar*». Butlletí del C.E.C., vol. XLII, núm. 446, pp. 220-221. Barcelona, 1932.

«*El Senyor del Castell de Sant Jaume i el Pont del Diable*». Castells llegendaris de la Catalunya nova. 1915.

Santos Diaz Santillana: «*Mandoni i el Pont del Diable*». Leyendas españolas, pp. 11-16. Ed. Ayax. Barcelona, 1951.

Javier de Fontalba: «*El Pont del Diable i la Fira*». La leyenda del «Pont del Diable» de Martorell. Rev. Plaza de Cataluña, núm. 29, pp. 28-30. Barcelona, setembre de 1965.

Ripoll G.: »*La vella, el gat i el Pont del Diable*». Història i Llegenda, núm. 4 (Còmic). Any i lloc d'edició desconeguts, tot i que cal suposar que és editat cap a 1955.

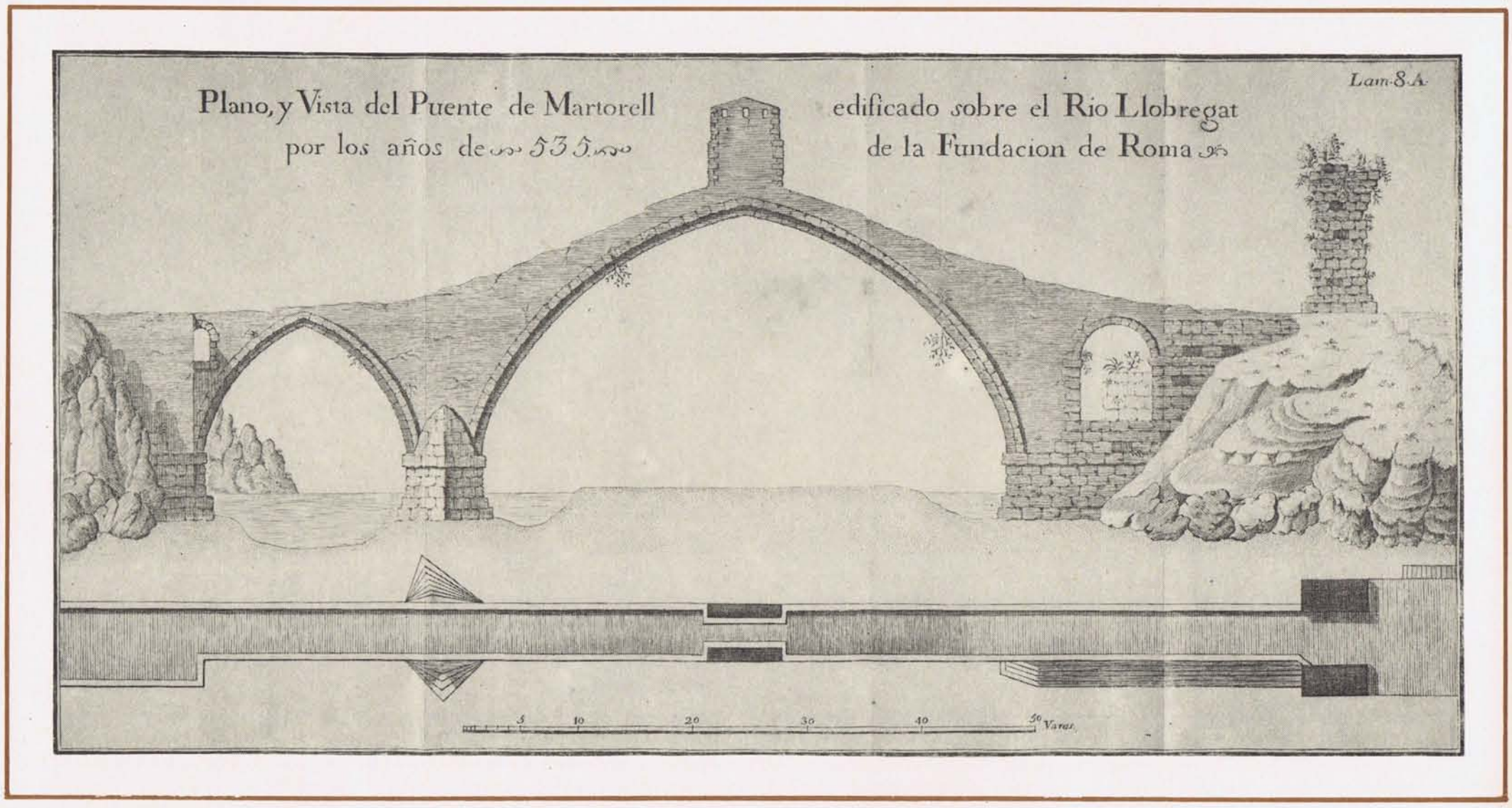

Tratado de Fortificación. Juan Muller. Traducció, notes i addicions de Miguel Sánchez Taramas. 1769.

MARÇ

	St. Rossend	St. Luci	St. Medir	St. Casimir	St. Adrià	St. Oleguer	Sta. Perpetua	St. Joan de D.	Sta. Francesca	St. Macari	St. Eulogi	St. Maximilià	St. Ramir	Sta. Matilde	Sta. Madrona	St. Dionís	St. Patrici	St. Salvador	St. Josep	St. Ambrós	Sta. Fabiola	St. Benvingut	St. Josep Oriol	St. Agapit	L'anunciació de la Mare de Déu	St. Brauli	Rams	St. Sixx	St. Tomàs	St. Joan Clímac	Sant
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	

ABRIL

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.
	Sant	Sant	Pascua de Resurrecció	Pascua Florida	St. Vicenç F.	St. Timoteu	St. Joan Bta. de la S.	Sta. Màxima	St. Acaci	St. Ezequiel	St. Estanislau	St. Damià	St. Martí	St. Telm	Sta. Anastàsia	St. Toribi	St. Anicet	St. Eleuteri	St. Lleó IX	St. Sulpici	St. Anselm	St. Caius	St. Jordà	St. Fidel	St. Marc	St. Marcel·lí	V. de Montserrat	St. Prudenci	St. Catarina	St. Pius V

MAR 6 Quart minvant · 14 Lluna nova · 22 Quart creixent · 28 Lluna plena

ABR 5 Quart minvant · 13 Lluna nova · 20 Quart creixent · 27 Lluna plena

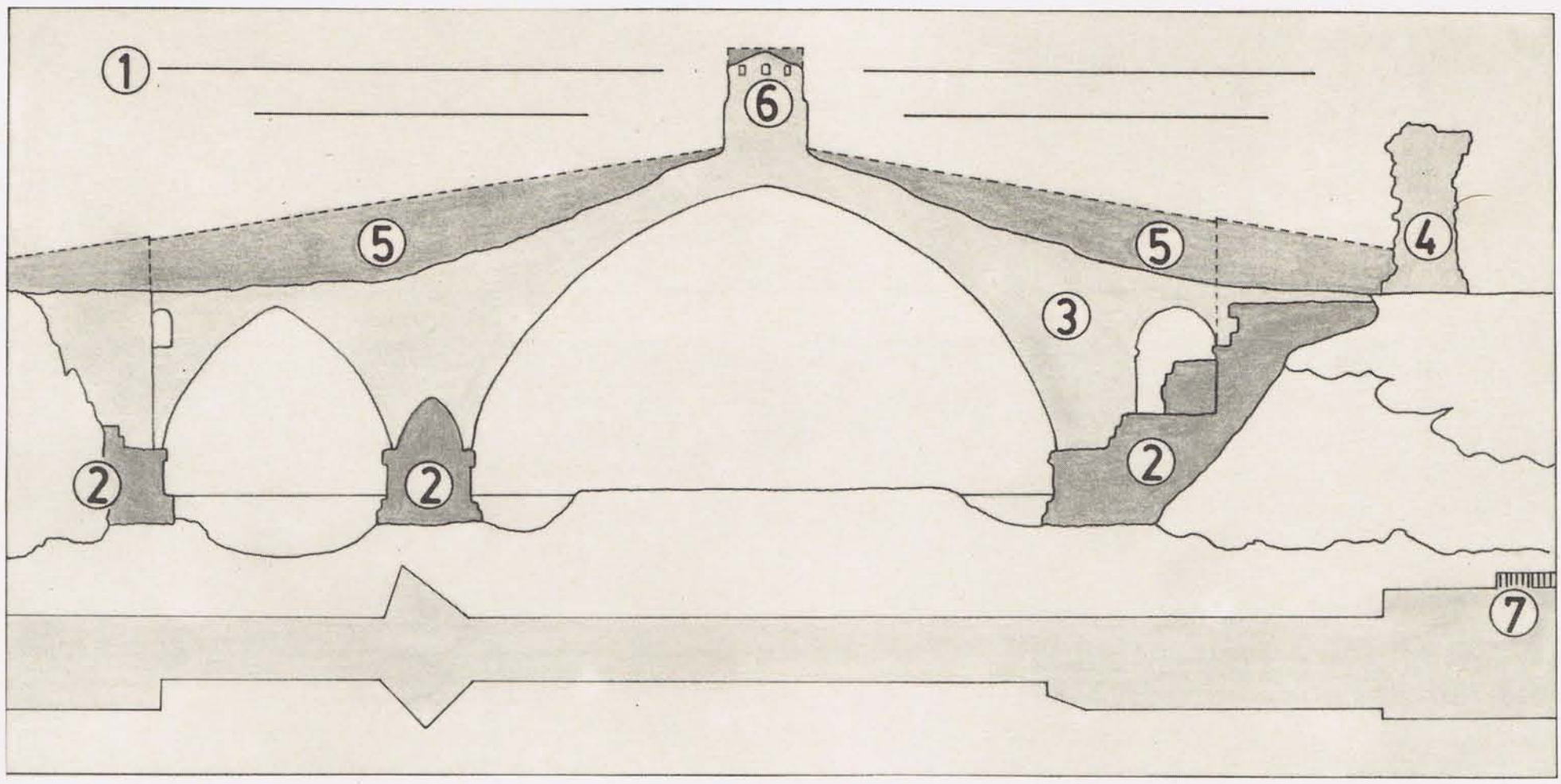

La present làmina il·lustra l'obra «Tratado de Fortificación o Arte de construir los Edificios Militares y Civiles», de Juan Muller, editada originariament en anglés. El 1769 l'obra s'edità traduïda al castellà per Miguel Sánchez Taramas, Capità d'Infanteria, que va ampliar l'obra amb diverses notes i addicions, entre les que es conten les referències al Pont del Diable i al destruït de Molins de Rei. El dibuix, corresponent a un llibre tècnic, es limita a reproduir el pont, prescindint totalment del paisatge. El pont és dibuixat en el seu estat anterior a les obres de consolidació que el 1768 hi realitzà el Comandant General d'Enginyers, Juan Martin Zarmeño; igualment la descripció del pont que fa l'autor correspont al seu estat anterior a la citada restauració. De la lectura es desprén que l'obra gòtica estava en molt mal estat. Cal senyalar que la inscripció que encapçala el gravat (1) dóna una cronologia del pont, atribuint-lo als cartaginesos, que avui és totalment refusada. En el plànol, representant el costat sud del pont, el dibuixant diferencia les restes de l'obra romana (2) de la gòtica (3). L'arc de triomf (4) és representat sense detallar la seva arquitectura (5) correspont a l'aixecament de les baranes, cosa que permeté l'alleugeriment del pendent del pont, i (6) la teulada que s'afegí als murs que reforçaven l'arc central, ambdues obres realitzades, com hem dit, el 1768 (7) ens indica unes escales que comunicaven amb una petita cambra situada sota l'arc, possible estança del vigilant del pont, segons indica l'autor.

El Pont del Diable i la Fira

Fa molts, molts anys, vivia prop de Martorell, a l'altra banda del riu, en una casa molt atrotinada i mig ensorrada, una vella molt vella, tant vella que ningú no sabia els seus anys, encara que tothom suposava que en tenia més de cent.

Aquesta dona que als seus anys es conservava molt desperta d'intel·ligència i lleugera de cames era considerada a la comarca com una màgica que tan aviat feia receptes per a guarir les bèsties o les persones, com donava consells referents a les collites o a la vida de família.

Però vet aquí, a la vigília de la Fira anual, a la qual hi venien pastors d'arreu de Catalunya amb ramats de tota mena de bestiar, com que no cabien tots a la vila, molts pastors construïren pletes i corrals a l'altra banda del riu, prop de la casa de la vella, des d'on per un vell pont de fusta passaven el bestiar a la Fira.

Doncs un any, un dia abans de començar la Fira de Martorell, va esclatar una gran tempesta. La pobre vella, que també criava aviram per a vendre'l a la Fira, no parava de resar i mirar al cel demanant que el temporal acabés aviat, però semblava que ningú no l'escoltés. Els núvols eren cada cop més foscos, la pluja era més forta i els llampecs i els trons més esglaiadors.

A mitjanit es va sentir, per damunt del brogit de la tempesta, una forta remor que anà augmentant fins a dominar tots els altres sorolls. Era el riu que, engrossit el seu cabal fins uns límits mai vistos, ho arrassava tot al seu pas. Canyes, arbres, cabanes s'anaven inclinant al seu pas i desapareixien sota l'aigua. Quan aquesta va arribar a l'alçada del vell pont de fusta, amb un lleuger espetec, se'l va endur sense cap esforç.

La vella es va adonar de seguida que tant per a ella com per als pastors d'aquella banda del riu la Fira havia acabat abans de començar, i va exclamar:

— Diable, quina mala sort.

Acabava de pronunciar aquestes paraules quan del bell mig de les flames de la llar va sortir el Diable en persona i li va dir:

— M'has cridat? Què vols de mi?

La vella s'emportà un gran ensurt amb l'aparició. De seguida, pensant què en podria treure de profit de la visita, va contestar:

— T'he cridat perquè m'ajudis. Vull que en aquesta mateixa nit construeixis un pont tant sòlid que l'aigua no se'l pugui endur mai més.

— I què em donaràs a canvi? — Replicà el Diable.

— L'ànima del primer que passi pel pont — va dir la vella després d'un moment de reflexió.

— Tracte fet. —Acabà el Diable, i va desaparèixer per on havia vingut envoltat per una boira de fum intens i olor de sofre.

I mentre continuava plovent una legió de dimonis construïen un pont sòlid i esvelt, el qual ja tenien acabat al despuntar l'alba.

En fer-se de dia va deixar de ploure i la gent que s'apropà al riu ja va poder contemplar el nou pont. Es quedaren bocabadats i feien grups parlant del prodigi quan es va presentar la vella i els va dir:

— De què us estranyeu? No ens feia falta un pont? Doncs el Diable ens l'ha construït.

I els va explicar el tracte que havia fet aquella nit. A l'escoltar-lo tothom va quedar esgarrifat i la gent deia:

— Si es així ningú de nosaltres passarà el pont.

— I qui ha dit que hagi de ser un de vosaltres —va dir la vella somrient maliciosament.

I obrint el sac que portava va deixar escapar un gat que, en veure's lliure, li va faltar temps per a travessar el pont corrent com un llampec.

— Tractes són tractes —Va dir aleshores la vella. —Estem en paus, Àngel del Mal.

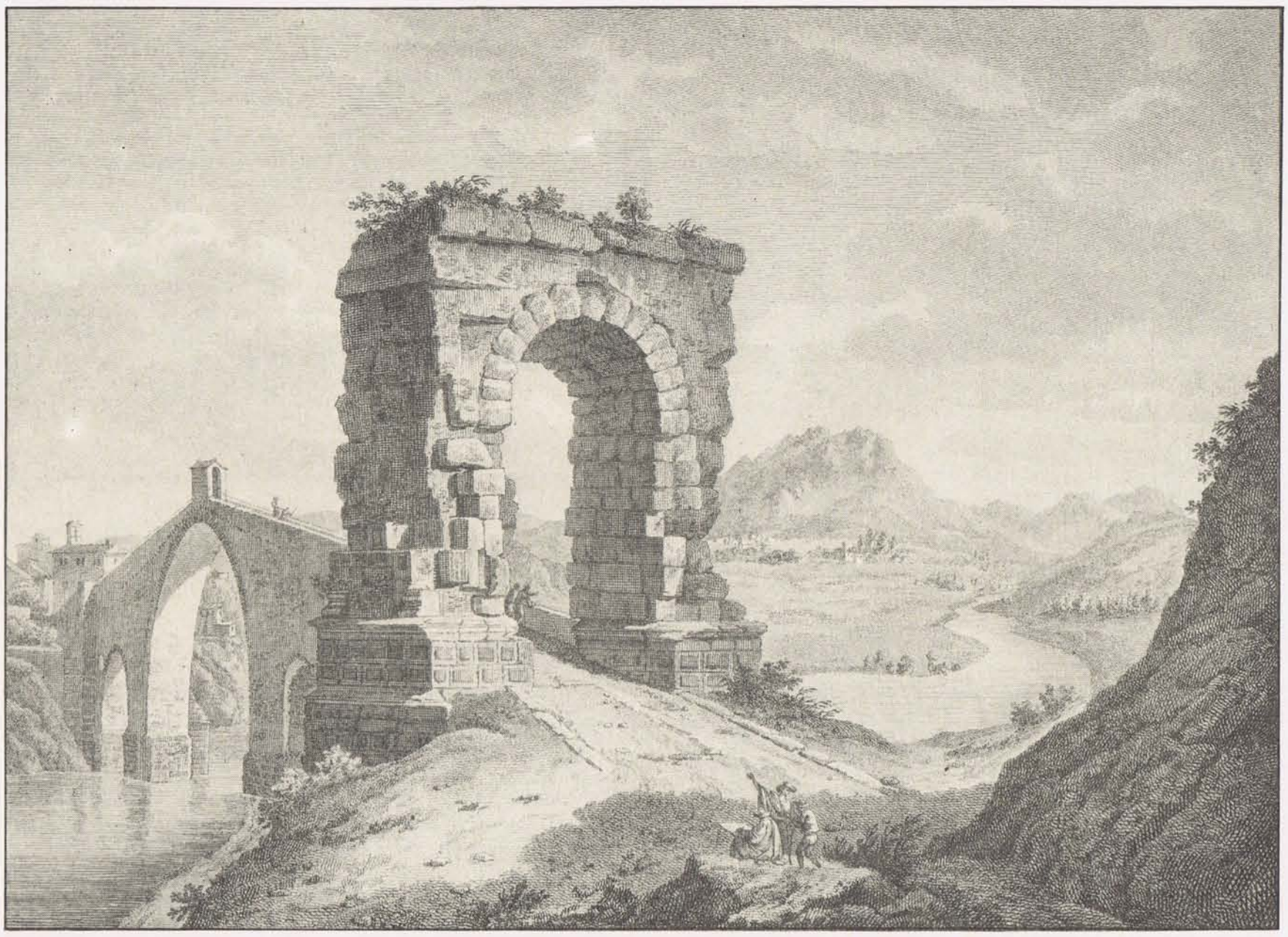

Voyage Pittoresque et Historique. Alexandre de Laborde. 1806.

MAIG

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.

Festa del treball · Nta. Sra. d'Araceli · St. Felip · St. Pauli · Sta. Irene · St. Joan P L. · St. August · St. Eladi · St. Hermes · St. Joan d'Àvila · St. Anastasi · St. Pancràs · St. Pere Regalat · Mare de Déu dels Desemp. · St. Isidre · St. Honorat · St. Pascual B. · St. Joan I · St. Pere Celestí · St. Boi · St. Anselm · St. Emili · St. Desideri · Sta. Esther · St. Beda · St. Felip Neri · St. Agustí de C. · St. Germà · St. Just · St. Ferran · Visi. de la Mare de Déu

JUNY

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.

Sta. Laura · Corpus Christi · St. Carles L. · Sta. Rut · St. Bonifaç · St. Norbert · St. Robert · St. Guillem · St Efrén · S. Cor de Jesús · St. Bernabé · St. Onofre · St. Antoni de P. · Sta. Digna · Sta. Ma. Miquela · St. Quirze · St. Ismael · St. Marc · St. Romuald · Sta. Florentina · St. Lluís G. · St. Paulí · St. Jacob · St. Joan Bta. · St. Pròsper · St. Pelai · St. Ciril · St. Irineu · Sts. Pere i Pau · St. Marçal

MAI 5 Quart minvant · 12 Lluna nova · 19 Quart creixent · 26 Lluna plena

JUN 3 Quart minvant · 11 Lluna nova · 17 Quart creixent · 25 Lluna plena

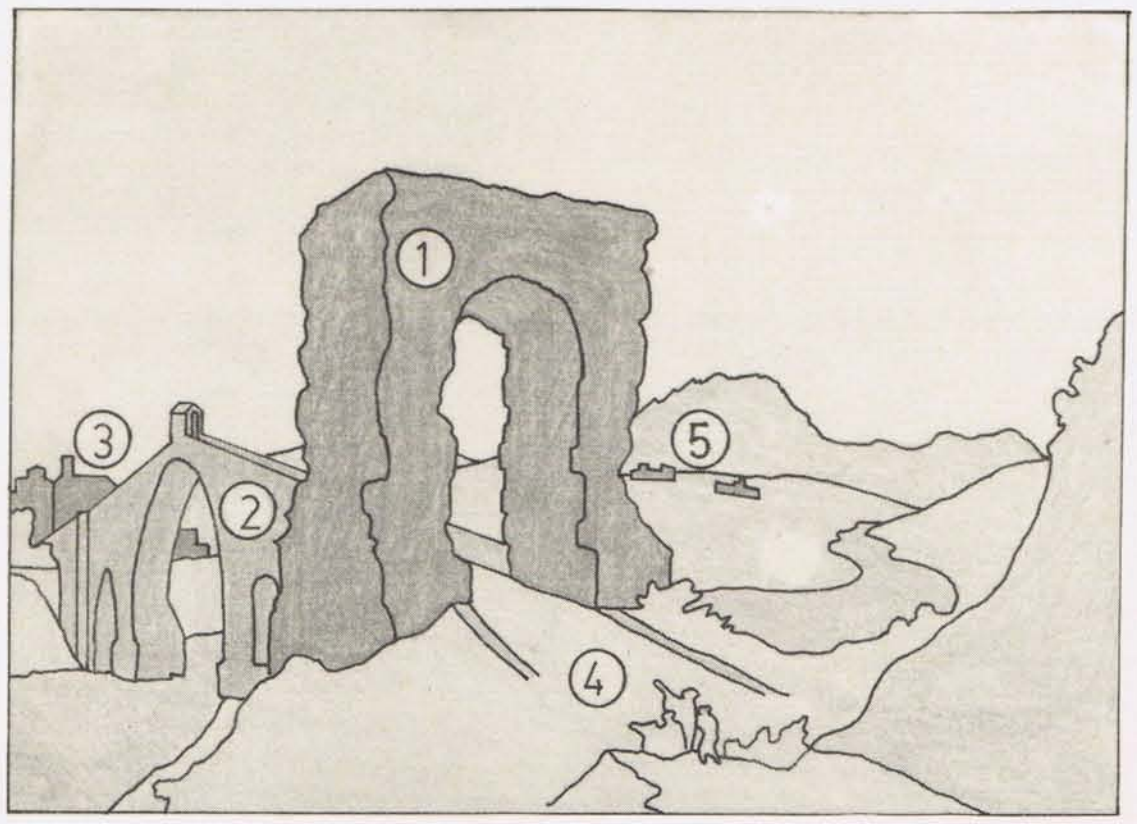

El gravat que il·lustra aquest full, així com el de la portada i el que segueix, apareixen en l'obra «Voyage Pittoresque et Historique» d'Alexandre de Laborde, publicada a França el 1806. L'obra cosntitueix una font d'informació importantíssima sobre l'Espanya d'aquell temps, donant-nos notícies i reproduint en gravats obres d'art en molts casos destruïdes posteriorment, sent l'obra de Laborde l'única notícia que en tenim. Tant l'obra que comentem, com l'«Itinéraire descriptif de l'Espagne», així com els mateixos coneixements de Laborde, foren de gran utilitat per l'exèrcit francés durant la guerra de la Independència.

En el cas del Pont del Diable, Laborde no es limita a una simple menció ràpida o a un dibuix més o menys fidel; s'entretén en estudiar els detalls arquitectònics i fins i tot aventura una posible reconstrucció de l'arc de triomf.(1), és remarcat com l'element mes important, i ens dóna una prespectiva del pont que esdevindrà la mes habitual entre nosaltres, mostrant-nos el costat sud (2), sense fer diferenciació de les diverses fases constructives. A l'esquerra (3) veiem la caserna de cavalleria, bastida al segle XVIII al costat del pont, i, sota l'arc central, s'insinua la capella de St. Bartomeu, documentada des del segle XIII i que en alguna època donà nom al pont, anomenant-lo «pont de pedra o de St. Bartomeu». (4) Ens assenyala el traçat de l'antic camí, la via Augusta dels romans. Al fons (5) al peu de Montserrat, veiem insinuats dos grups d'edificacions, corresponents possiblement a les poblacions d'Esparreguera i de Collbató.

El Pont del Diable de Martorell i el menhir de Palausolitar

«En una casa molt important de Martorell hi havia una minyona a la qual gairebé tot el dia feien anar a cercar aigua a la font. Aquesta es trobava a l'altra banda del Llobregat, per la qual cosa la pobra serventa havia de travessar el riu per una palanca molt estreta, que fimbrava molt. Molt sovint el riu baixava ple, l'aigua s'emportava la palanca i aquella noia l'havia de passar a peu amb gran perill de la vida. La pobra prou s'exclamava a la mestressa, però aquesta, inexcusablement, no deixava passar ni un sol dia sense fer-la anar a la font.

Un dia d'una gran riuada, mentre la pobra minyona passava el riu, jurà i perjurà i oferí quasevol cosa a qui la tragués d'aquell cruel martiri. En arribar a la vorera trobà un home petitó, el qual li digué: «si vols et faré un pont perquè puguis anar a la font amb tota la seguretat i tranquil·litat. Te'l faré aquesta nit, de manera que, demà al matí ja hi podràs passar. Solament t'exigeixo que, en morir, em donis l'ànima». La pobra serventa, en un gest de desesperació, s'hi avingué, puix ja estava cansada d'aquell martiri.

De seguida que el sol fou post, el dimoni es posà a la tasca, puix que solament pot treballar de nit. Se n'anà al Montseny i amb una sola estivada arrancà unes grans pedres, que a corre cuita va portar a Martorell, i féu el pont amb gran delit, perquè la feina era llarga i el temps curt.

La minyona va anar a dormir amb certa recança, però no creia possible que el dimoni pogués fer aquell prodigi en una sola nit. Passada la mitja nit, no pogué dormir d'inquietud, i, en començar la matinada es llevà, tragué el cap per la finestra i veié, sorpresa i horroritzada que el pont ja estava gairebé llest. Aleshores, espantada, explicà a la mestressa el què li passava. Aquesta li digué: «No t'espantis que ja ho arrenjaré».

La mestressa anà al galliner i tirà una galleda d'aigua a un gall, el qual es va espantar, i tot espolsant-se la mullena, es posà a cantar. Tots els altres galls de la rodalia li contestaren, i d'aquesta manera el cant va anar corrent moltes hores lluny. Va arribar a Palausolitar en el precís moment que el dimoni hi passava carregat amb la darrera pedra per deixar el pont llest.

Quan el dimoni sentí el cant del gall cregué que ja era l'anunci de l'alba, i que tot i haver-se afanyat tant, encara no havia tingut temps d'acabar la seva obra, perdent així la jugada i l'ànima de la minyora. Rabiós va llençar la pedra a terra, la qual quedà ensorrada fins a més de la meitat.

El poble creu que el pont del diable no està acabat perquè hi manca la pedra del menhir de Palausolitar».

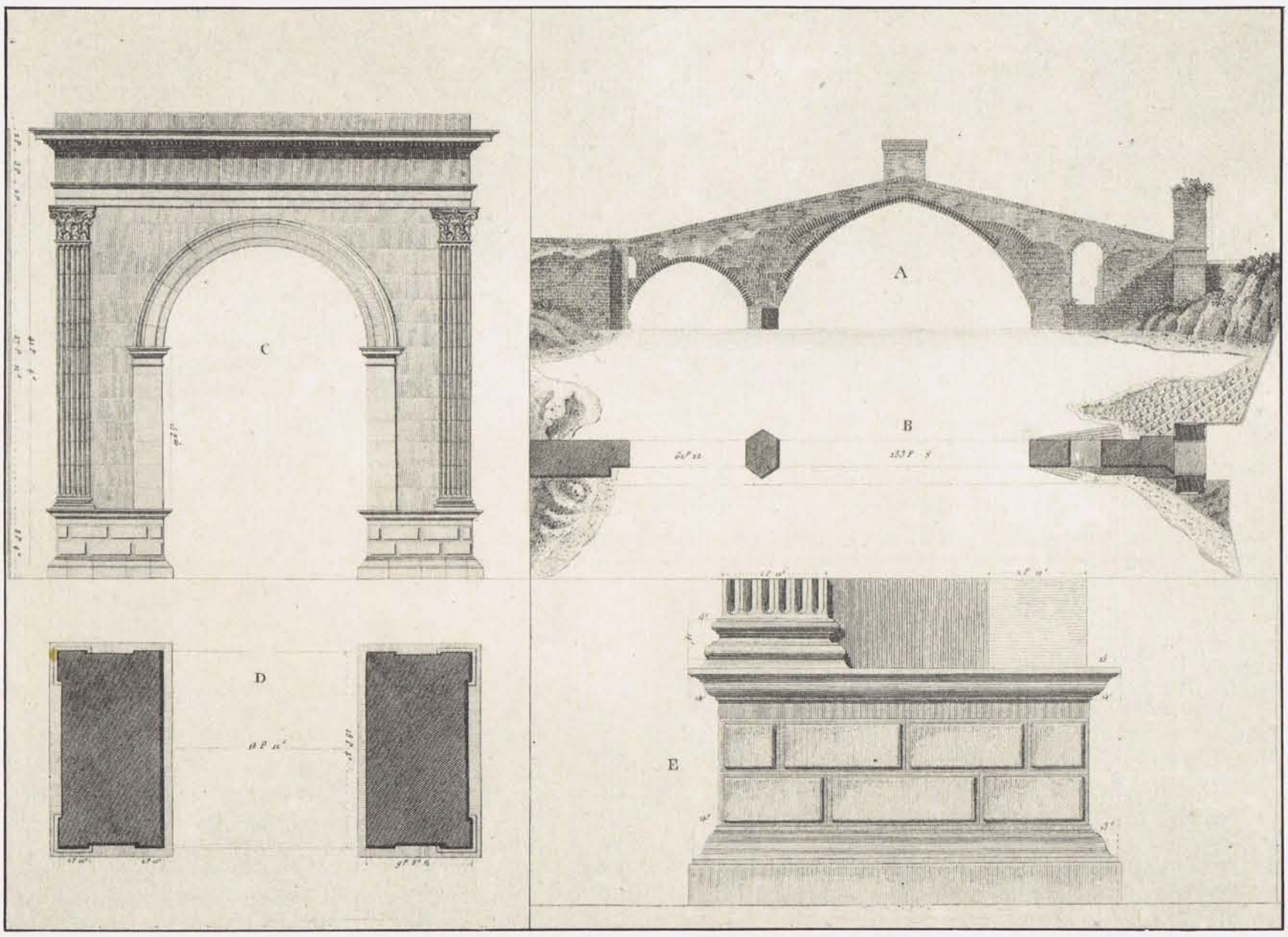

Voyage Pittoresque et Historique. Alexandre de Laborde. 1806.

JULIOL

Sta. Elionor	St. Martirià	St. Tomàs	Sta. Isabel de P.	St. Antoni M. Z.	Sta. Maria G.	St. Fermí	Sta Priscil·la	V. de la Pau	St. Cristòfol	St. Benet	St. Joan G.	St. Enric	St. Camil	St. Bonaventura	V. del Carme	St. Aleix	St. Frederic	Sta. Justa	Sta. Margarida	St. Llorenç	Sta. Ma. Magdalena	Sta. Brígida	Sta. Cristina	St. Jaume	Sta. Anna	St. Cugat	Sta. Caterina T.	Sta. Marta	St. Pere Crisòleg	St. Ignasi de L.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.

AGOST

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.
St. Alfons de L.	V. dels Àngels	Stes. Lídia i Cira	St. Joan M. V.	V. de les Neus	Transfi. del Senyor	St. Domènec	St. Ciriac	St. Secundí	St. Llorenç	Sta. Clara	St. Anicet	St. Hipòlit	St. Eusebi	L'Assumpció de la Verge	St. Roc	St. Jacint	Sta. Elena	St. Magí	St. Bernat de C.	St. Pius X	Maria Reina	Sta. Rosa	St. Bartomeu	St. Lluís rei	St. Simplici	Sta. Mònica	St. Agustí	Martiri St. Joan Bta.	St. Félix	St. Ramon Nonat

JUL 3 Quart minvant · 10 Lluna nova · 17 Quart creixent · 24 Lluna plena

AGO 2 Quart minvant · 8 Lluna nova · 15 Quart creixent · 23 Lluna plena · 28 Quart minvant

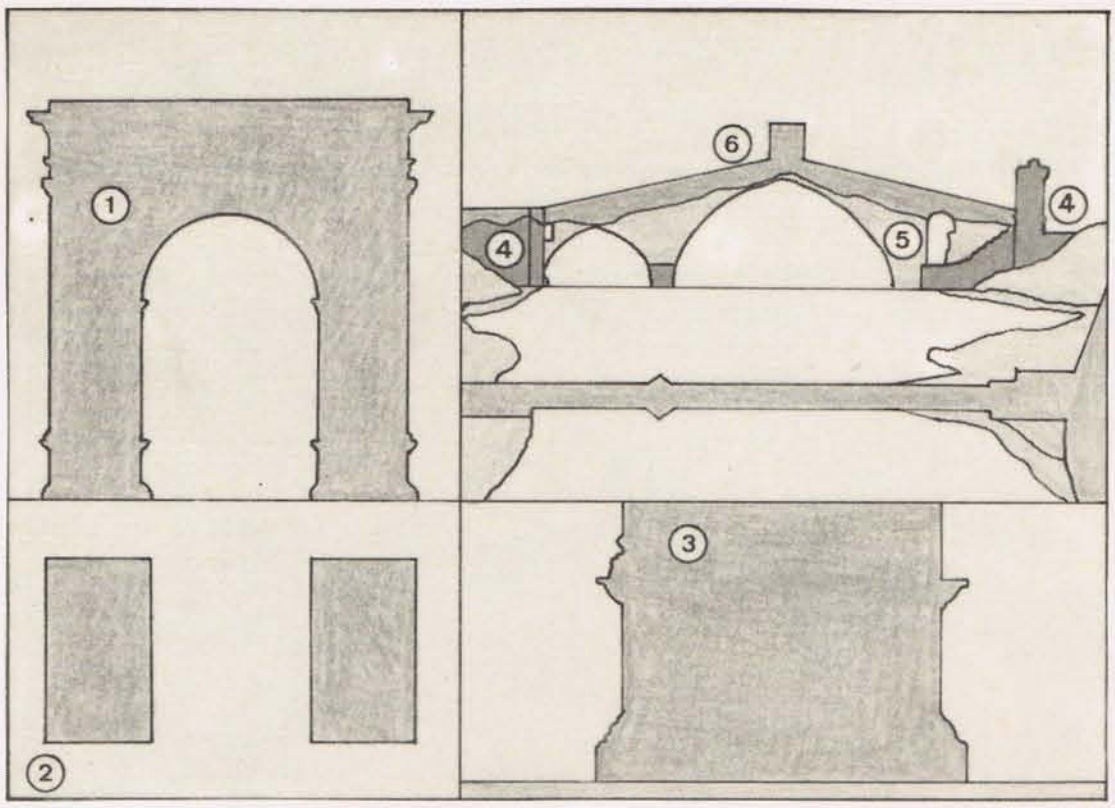

Aquest gravat, també reproduït del «Voyage...» de Laborde, és dividit en quatre parts, representant-nos, a l'esquerra (1) la reconstrucció del que podia haver estat l'arc de triomf romà, desfigurat a l'arrencar els carreus per aprofitar-los a l'obra gòtica el 1283. (2) Representa la planta del mateix arc i (3) la reconstrucció de la base esquerra, encara avui la mes ben conservada i que dona mes clara idea de la decoració original. En el requadre superior, a la dreta, es veu la planta i l'alçat del pont; com hem dit, Laborde es va detenir en l'observació d'aquest i diferencià clarament en el dibuix l'obra romana (4), la gòtica (5) i la reconstrucció esmentada anteriorment, del 1768 (6).

El Senyor del Castell de Sant Jaume i el Pont del Diable

Diu la llegenda que al castell de Sant Jaume a l'època d'esplendor d'aquest Castell hi vivia un Senyor Feudal que tenia estemordida la contrada pel seu caràcter despòtic i abusiu. Els seus vassalls vivien sempre amb l'ai al cor i la seva fama tenia esporuguits tots els que el coneixien.

Volent mantenir la seva aureola de gosadia i augmentar el temor i el respecte que se li tenia decidí d'anar a la Festa Major de Gelida i entrar a la plaça on els gelidencs feien els balls i danses tradicionals.

Es presentà cavalcant en un formós corcer i davant l'estupor i el pànic de tot el poble que allí estava congregat, raptà la més bella de les noies presents i se l'emportà cap al Castell de Sant Jaume.

El poble va avalotar-se i, ardit, emprengué la persecució del despòtic cavaller; llavors es desencadenà una tempesta aparatosa, amb un aiguat esglaiador. El genet, en veure's perseguit, intentà burlar els homes de Gelida i, deixant el camí de Sant Jaume es dirigí a Martorell, però els perseguidors s'adonaren tot seguit de l'estratagema i el perseguiren fins a les cases de la vila.

La tempesta creixia per moments i els perseguidors encalçaven ja el raptor. Sobtadament, i abans de lliurar-se als homes de Gelida, el senyor de Sant Jaume es decidí a llançar-se al Llobregat, que baixava cabalós per efecte de la pluja. En tirar-se al riu amb la donzella i el cavall, llançà una imprecació al Diable, invocant el seu ajut i protecció. Sense saber com, es trobà a l'altra banda de riu i continuà la seva veloç carrera.

Els perseguidors del cavaller, en adonar-se que havia saltat a l'aigua, recularen astorats, creient que el corrent tumultuós del Llobregat s'havia emportat el senyor de Sant Jaume, el seu cavall i la donzella raptada.

En fer-se de dia aparegué als ulls del veïns de Martorell un magnífic pont de construcció esvelta i atrevida; el Diable havia escoltat la demanda del mal cavaller i el volgué protegir: en un moment de llamp, sota les potes del seu cavall, construí el magnífic pont, avui anomenat, per això, del Diable.

Voyage pittoresque el militaire en Espagne. Joan Carles Langlois. 1826.

SETEMBRE

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
St. Gil	St. Antoli	St. Gregori	St. Moisès	St. Llorenç J.	Sta. Eva	Sta. Regina	V. de Núria	St. Pere Claver	St. Nicolau de T.	Diada Nacional de Catalunya	V. de Lluc	St. Joan C.	L'Exalt. de la Sta. Creu	V. dels Dolors	St. Corneli	Sta. Ariadna	St. Josep de C.	Sta. Maria de Cervelló	St. Eustaqui	St. Mateu	St. Maurici	Sta. Tecla	V. de la Mercè	Sta. Aurèlia	St. Cosme	St. Vicenç de P.	St. Wenceslau	St. Miquel	St. Jeroni
dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.

OCTUBRE

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
Sta. Teresa de Jesús	Sts. Àngels de la G.	St. Fransesc de B.	St. Francesc d'Assís	St. Plàcid	St. Emili	V. del Roser	St. Simeó	V. del Remei	St. Eulampi	St. Nicasi	V. del Pilar	St. Eduard	St. Calixte	Sta. Teresa d'A.	Sta. Margarida	St. Ignasi d'A.	St. Lluc	St. Pau de la Creu	St. Artemi	St. Hilarió	Sta. Maria Salomé	St. Joan de C.	St. Antoni Ma. Claret	St. Bernat Calvó	Sts. Llucià i Marcià	St. Vicenç	St. Simó i Judes	St. Narcís	St. Marcel	St. Quintí
dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.

SET 7 Lluna nova · 14 Quart creixent · 22 Lluna plena · 29 Quart minvant

OCT 6 Lluna nova · 13 Quart creixent · 21 Lluna plena · 29 Quart minvant

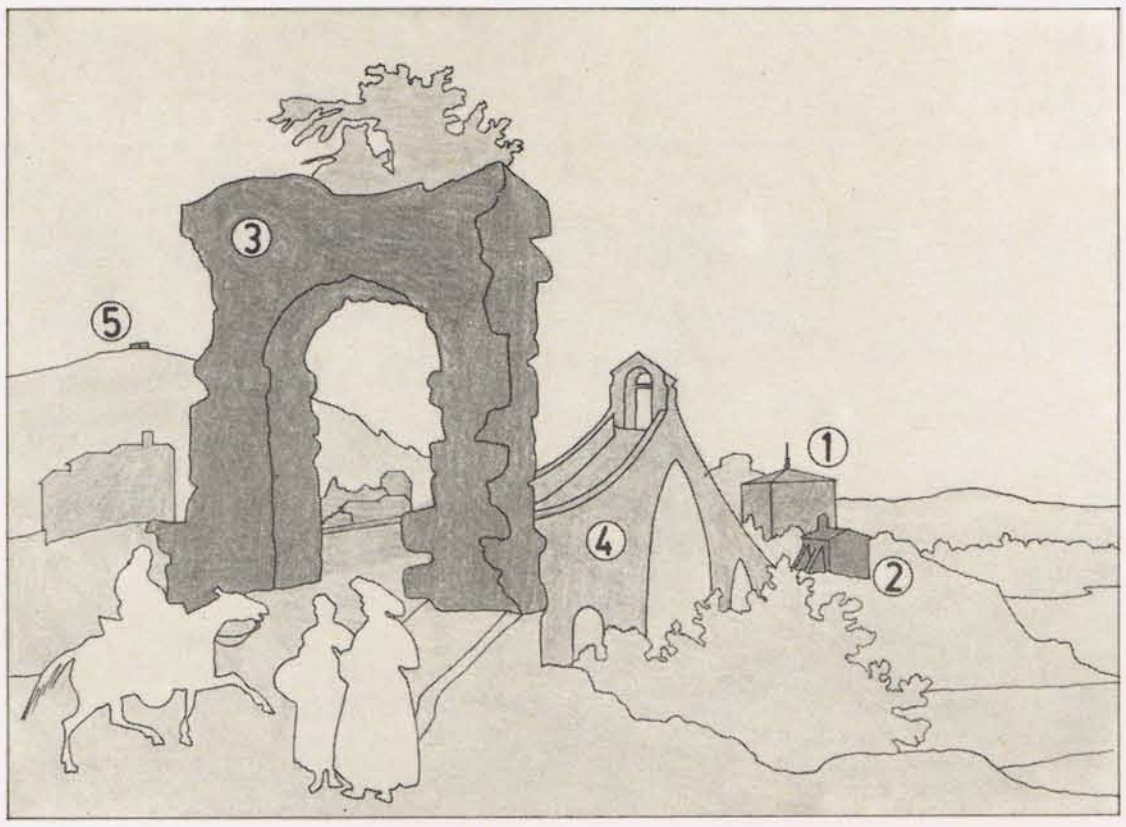

El gravat que reproduïm, fou publicat a l'obra «Voyage pittoresque et militaire en Espagne» de Joan Carles Langlois, el 1826. Langlois, que havia estat a Espanya a començaments del segle XIX com a militar francès, va retornar posteriorment i dibuixà les que serien il·lustracions de la seva obra.
El gravat presenta una diferència respecte a cada un dels altres que reproduïm i de les imatges habituals del pont: representa el costat nord. Aquest fet permet que es vegin amb detall la caserna de cavalleria (1) i la capella de St. Bartomeu (2). És la representació més detallada que coneixem d'aquesta capella documentada d'antic, desapareguda el segle passat i situada en l'espai que des de 1920 ocupa l'escorxador. Pel que fa referència al pont, l'autor no entra en gaires detalls al dibuixar l'arc de triomf (3) i estilitza notablement el pont (4) donant-li un aspecte més proper a la primitiva obra gòtica que no pas al que tenia des del 1768. Dalt la muntanya s'insinuen les restes de la torreta Grimanella (5), obra de possible origen romà.

La vella, el gat i el Pont del Diable

Vet aquí que una vegada a l'altra banda del riu Llobregat quan l'aigua enfila el congost hi vivia una velleta carregada d'anys i d'experiència la sort de la qual era fer tintines per damunt d'un pont de fusta, rònec i estret, per a buscar aigua a la font de l'Eudó. I això cada dia. El pont de fusta, molt senzill, va desaparèixer engolit per una crescuda del riu un vespre de tardor que la terra i el cel semblaven capgirar-se menats per tot allò que carreteja una bona tempesta.

Pobra dona, que en feia de dies que es mullava en travessar el riu a gual —i que ningú no es decideixi a fer un pont nou, maldament una passera— s'ho repetia cada cop.

Al cap d'uns dies, mentre embadalida escoltava el so de l'aigua que brollava de la font, no parà esment en qui la guaitava.

— I del pont àvia, què se n'ha fet?— La va interrompre la veu d'un cavaller molt ben vestit. La dona, en acabar la melodia del càntir que s'omple, es girà amb calma, i dolguda li contà les peripècies que havia de córrer per travessar el riu i el risc d'emmalaltir de tanta mullena.

— Què us sembla si jo us construís aquest pont que tan desitgeu?

— Que amb poc us ho podria pagar, l'agraïment però, no em mancaria.

— No us amoïneu pel pagament —el dimoni que s'havia disfressat de cavaller, feia fira sense anar a mercat— que demà, quan ja estigui llest, m'enduré l'anima del primer que passarà, i vós...—

Aquest «i vós» anava pels anys de l'àvia, però, just per això, d'experiència en tenia un munt, un tou i, fins i tot, una pila.

El cavaller infernal no va parar en tota la nit i l'endemà, poc abans de l'hora que l'àvia s'havia de remullar va enllestir un pont ple de gosadia.

— Bon dia àvia, us esperava. Què n'heu de dir d'aquesta fotesa? No era falsa modèstia, més aviat estratègia per guanyar-se la vella.

Ell prou veia que la dona no es decidia a passar-hi i que remenava un sac que duia en lloc del càntir.

Quina sorpresa va tenir en veure que del sac havia sortit, rabent, un gat tot estarrufat que un cop hagué passat el pont, mentre l'esgarrapava, se l'havia d'emportar cap a l'infern ja que aquesta havia estat la condició. El diable ben escuat, deuria maleir ben bé prou i durant força temps l'astúcia de la jaia.

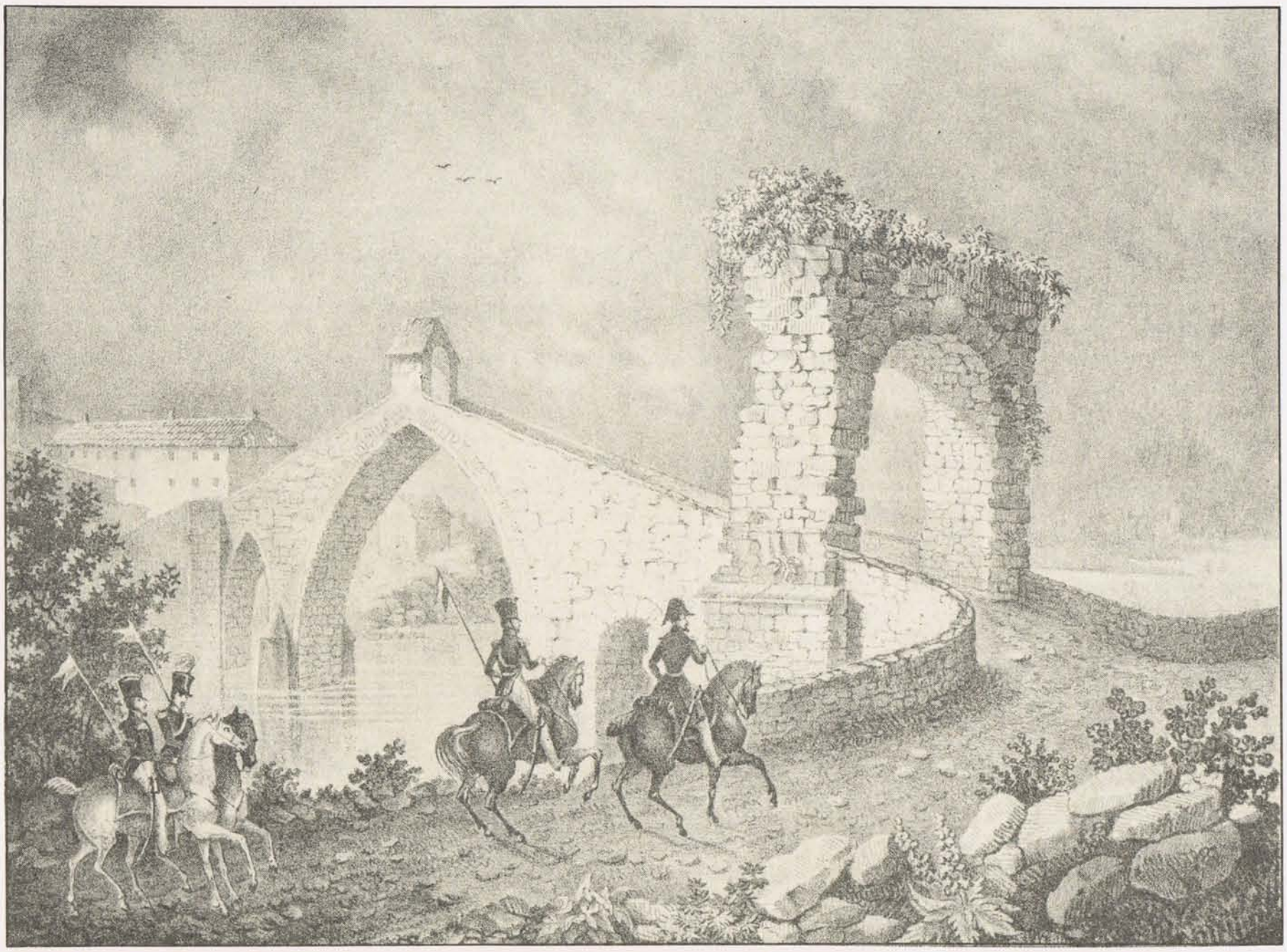

Recuerdos y bellezas de España. Francesc Xavier Parcerisa. 1839.

NOVEMBRE

Tots Sants	Fidels Difunts	St. Martí de P.	St. Carles B.	St. Zacaries	St. Sever	St. Ernest	St. Severiá	St. Teodor	St. Lleó I	St. Martí de Tours	St. Emilià	St. Didac	St. Serapi	St. Albert el M.	Sta. Gertrudis	Sta. Isabel	St. Aureli	St. Faust	St. Fèlix de V.	P. de la Verge	Sta. Cecilia	St. Climent	Sta Flora	Sta. Caterina	St. Conrad	St. Iscle	St. Sòter	St. Sadurní	St. Andreu
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	

DESEMBRE

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.	dge.	dill.	di.	dim.	dij.	div.	dte.
St. Eloi	Sta. Bibiana	St. Francesc Xavier	Sta. Bàrbara	St. Sabas	St. Nicolau de B.	St. Ambròs	Immaculada Concepció	Sta. Leocàdia	V. de Loreto	St. Damas	St. Joan C.	Sta Llúcia	St. Joan de la Creu	St. Valerià	Sta. Alícia	St. Llàtzer	V. de l'Esperança	St. Nemesi	St. Domènec de S.	St. Pere Canisi	St. Demetri	St. Joan de K.	St. Delfí	Nadal	St. Esteve	St. Joan E.	Sts. Inocents	St. David	St. Sabi	St. Silvestre

NOV 4 Lluna nova · 12 Quart creixent · 20 Lluna plena · 27 Quart minvant

DES 4 Lluna nova · 12 Quart creixent · 20 Lluna plena · 26 Quart minvant

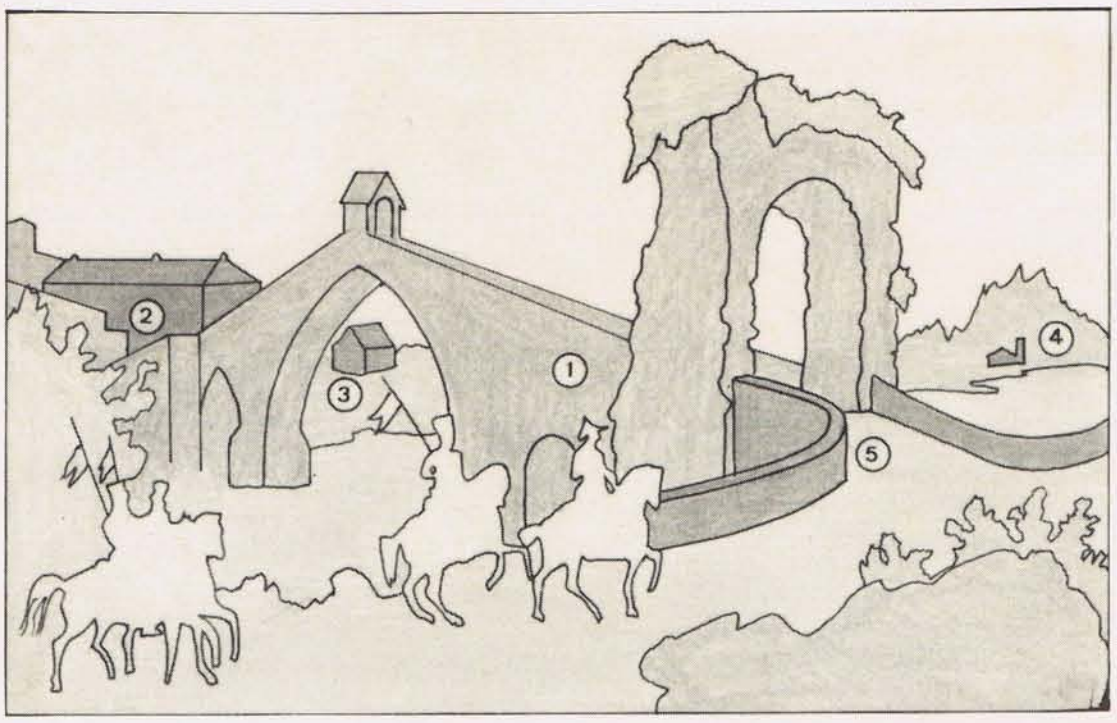

Francesc X. Parcerisa realitzà les làmines de l'obra «Recuerdos y bellezas de España» de la que en forma part la present. L'obra, amb textos de Pau Piferrer i posteriorment de Pi i Margall, Pere de Madrazo i Josep Ma. Quadrado, tenia com a finalitat recollir la descripció i imatge dels monuments més importants d'Espanya.

Parcerisa ens dibuixa un pont idealitzat (1) sense entrar en cap detallisme respecte de les diferències constructives de l'obra, que ell representa tota feta amb petits carreus regulars. A l'esquerra (2) es veu el quarter i sota l'arc (3) una petita construcció, sense cap detall, que correspon a la capella de St. Bartomeu. Al fons (4) un grup de cases representa la població d'Esparreguera. Les baranes que es veuen a l'entrada del pont (5) foren construïdes al segle XIX i més tard serviren per aguantar les terres que es van afegir, alçant el nivell del camí i alleugerint el pendent del pont. El 1867 la «Comisión de Monumentos Históricos y Artísticos de la Provincia de Barcelona» ja protestava per la situació llastimosa del pont i demanava que es suprimissin les terres afegides i que carregaven excessivament el pont, a la vegada que enterraven bona part de l'arc de triomf. L'obra no es realitzà fins a 1933, per la Generalitat de Catalunya.

Des de la imatge que ofereix Parcerisa fins ara, la fotografia permet de seguir amb tot detall l'evolució del pont.

Mandoni i el Pont del Diable

Diu la llegenda que en el temps de la conquesta romana, per causa de la brutalitat i les rapinyes dels romans les tribus íberes es varen revoltar.

Els ilergetes (tribu íbera establerta a l'entorn de Lleida) dirigits pel valent Mandoni encara que lluitaven amb força i coratge no podien contenir l'empemta abassegadora de les legions romanes, dotades del millor armament i la millor organització militar de l'Antiguitat.

Resistint heròicament, però en constant retrocés, un nombrós grup d'ilergetes arribà al Llobregat, a les immediacions de Martorell. No hi havia cap pont i baixava massa aigua per passar-lo a gual. Estaven en un cul de sac. En fer-se de nit els caps ilergetes es reuniren a deliberar a la tenda de Mandoni; tenien un exèrcit encara nombrós però cansat i desmoralitzat pels mesos de combat i les últimes derrotes. Si podien escapolir-se de les legions romanes podrien refer-se i, qui ho sap què podria passar? —podria ser que en una nova campanya es poguessin venjar dels romans. Però el riu, infranquejable, els barrava el pas. Només quedaven dues possibilitats: rendir-se o bé morir lluitant. La discussió no va ser llarga, els ilergetes preferiren la mort a l'esclavitud i la rendició suposava que automàticament serien venuts com esclaus.

Els capitans marxaren a posar-se al front dels seus escamots per esperar l'alba del dia fatal. Mandoni restà sol a la tenda capficat en els seus tristos pensaments. De cop i volta es desvetllà. Un soroll darrera seu li indicava que no era sol a la tenda. Es girà i davant seu hi havia el Diable, terrorífic i torbador.

— Vinc a salvar-te —va dir—. Em coneixes?

— Sí —respongué Mandoni—. Què vols?

— He dit que vinc a proposar-te la salvació. La teva i la de tot el teu exèrcit. Només vull una cosa.

— Digues-la de seguida.

— Només vull la teva ànima. Que quan et moris pugui disposar del teu esperit com jo vulgui. A canvi jo us salvaré, a tu i a les teves tropes.

Mandoni va dubtar un instant. La proposició era molt dura. Però, tanmateix, la situació era desesperada.

— D'acord. Accepto. Què pots fer?

— Deixa-ho del meu compte —va respondre el Diable i aixecant el tapís de l'entrada, va afegir assenyalant cap a la fosca:

— Veus cap a on marca el meu dit? D'aquí un moment veste-n'hi i arriba fins al riu. Quan hi siguis sabràs el què has de fer.

I va desaparèixer tot seguit, discretament, tal com havia arribat.

Mandoni en veure's sol es va passar la mà pels ulls. Ho hauria somniat? Seria una al·lucinació deguda a la fam i al cansament? Va decidir-se però, i baixà fins al riu, en la direcció que havia dit el Diable.

I la seva sorpresa va ser immensa, terrible. Allà mateix, sobre el riu hi havia un pont. Un pont real, tangible.! Un pont que era la salvació de l'exèrcit i a la vegada, el testimoni de la seva perdició.

Ràpidament es posà en moviment. Els capitans ordenaren als sentinelles que despertessin els grups d'homes cansats que dormien a la vora del riu i abans que es fes de dia ja havien passat tots a l'altra banda, en direcció al seu territori.

Gràcies al Pont del Diable, Mandoni i els seus guerrers van combatre encara dos anys contra Roma, i van guanyar moltes batalles. La potència econòmica i militar romana, però, era massa forta per a ells. Al final foren vençuts i Mandoni fet presoner. Conduït a Tarragona fou condemnat a mort i executat de cap per avall a la creu.